

Matei Bejenar u razgovoru s Danom Lunguom

(...)

Dan Lungu (DL): Koja karakteristična obilježja twojih društvenoj praksi daju umjetničku dimenziju? Što je čini različitom od prakse sociologa ili one "drušvenog aktivista"?

Matei Bejenaru (MB): Prije svega takav umjetnički projekt razlikuje se od socio-škog istraživanja s obzirom na svoju svrhu koja nije konkretna, izmjerljiva. Treba je "čitati" u metaforičkom ključu. Također, kao što Bourriaud kaže u *Relacijskoj estetici*, velik udio suvremenih umjetničkih projekata tijekom ove posljednje dvije dekade uključuje socijalne interakcije, stvara nove modele društvenosti ili primjenjuje umjetničke objekte i situacije koje proizvode društvenost. Ovi novi oblici društvenosti su kreativni i originalni te nadilaze uobičajene modele konvencija na kakve smo navikli.

DL: To znači da umjetnici potiču nove načine doživljavanja međuljudskih odnosa...

MB: Da, istina je. Ti nas projekti potiču da nadilazimo "društvenu rutinu" i da kroz umjetnost, makar i nakratko, skinemo "tjesnu društvenu odjeću" koju virtualno čitavo vrijeme nosimo. U usporedbi sa zapadnjačkim društвima, u kojima je stupanj društvene slobode znatno određen, u našem postkomunističkom društvu još uvijek postoje sve vrste stupnjeva slobode koje dopuštaju da se bude "društveni odmetnik".

DL: Je li ovaj tip umjetničkih projekata za tebe način da eksperimentiraš sa izvjesnom društvenom beznačajnošću, stanjem skladnosti i kreativnosti kao posljedicom "stavljanja u zagrade" društvenih ograničenja? Beznačajnost pretpostavlja izlazak iz sistema, dok se kritičko mišljenje utemeljuje unutar njega. Beznačajnost nije protiv sistema, već mimo njega.

MB: Svaki pojedini umjetnik/ca je odgovoran za umjetničko stajalište koje prihvati. Neki umjetnici si mogu priuštiti da rade bilo koju vrstu umjet-

nosti jer su njihova finansijska sredstva neovisna o njihovoj umjetničkoj produkciji, produkciji koja ne mora a priori biti kapitalizirana. A upravo umjetnički sistem omogućuje postojanje tog tipa umjetnosti. U rumunjskom kontekstu još uvijek ne postoji dobro strukturiran mehanizam, a umjetnici su beznačajni toliko koliko i gladni. Mnogi se od njih ne mogu boriti sa situacijom više od nekoliko godina te nakon toga odustaju i, kako bi preživjeli, odlaze raditi u oglasačku industriju ili u medije. Slično onima koji se uspiju oduprijeti i nastave s nekomercijalnim umjetničkim projektima, ponekad koristeći video ili digitalnu tehnologiju, mislim da imaju vrlo jasno političko stajalište.

DL: Zašto si se odlučio u svojim radovima baviti društvenom kritikom? Zašto je ne koristiti u medijima ili javnim događanjima...?

MB: Najprije stoga što vjerujem da je umjetničko polje bedem koji dokazuje da ga sistem teško može osvojiti ili isplatiti. Trenutno u Rumunjskoj prolazimo kroz razdoblje kojim dominira primativno grztanje kapitala, kad se tuk uz cestu nedavno asfaltiranu europskim novcem može vidjeti mnogo bosonogih ljudi. Ovo me pogada, ne mogu se zatvoriti u laboratorijski prostor studija kad znam da se vani događa toliko strašnih i nepravednih stvari. Nadalje, moji projekti utemeljeni na društvenoj praksi izazov su također i našem umjetničkom sistemu. Tek se u posljednjih nekoliko godina počinju pojavljivati prve institucije (muzeji, galerije) koje pokušavaju "osjetiti puls" ovih tipova umjetničkih formi.

DL: Kako se mijenjala tvoja umjetnička vizija i stav od starijeg projekta koji je uključivao sprave za dimljenje svinjskog mesa prema nešto recentnijem Traveling Guide za ilegalne imigrante u Engleskoj? Kako se odnosiš prema vlastitom umjetničkom putu?

MB: Projekt koji uključuje sprave za dimljenje postavljene za Božić u radničkoj četvrti Alexandru cel Bun u lašju, koji se dogodio prije gotovo 15 godina, uglavnom se temeljio na intuiriciji... U to sam vrijeme još bio student i zaista nisam znao ništa o društvenoj praksi u umjetničkom polju. Instaliranje tih sprava za dimljenje tipično mi je za način života nezaposlenih radnika u našim gradovima, radnika koji više nisu seljaci, ali nisu postali ni gradani. Stanovao sam u toj četvrti i djelio s njima jutarnje redove za državno subvencionirano mlijeko u vrijeme premjera Văcăroiu. 1997. godine kada je projekt realiziran u dvorcu

Câlnic, mislim da sam predstavio stanovit kritički stav prema tamošnjoj lokalnoj zajednici.

DL: U projektu sa spravama za dimljenje zapravo viđim suosjećaj stav, drugarstvo s nezaposlenima u susjedstvu ...

MB: Istina je. Projekt *Alexandru cel Bun* je turban, a odražava i teško razdoblje koje je u to vrijeme prolazila moja obitelj.

DL: U četvrti Alexandru cel Bun stvorio si zapravo stanoviti model društvenosti za ljudi koji su, okupljeni u komunističkim stambenim zgradama, imali slabe društvene odnose. Uz pomoć sprava za dimljenje stvorio si kontekst i novi prostor društvenosti, prijatan, prijateljski prostor.

DL: To je vrlo zanimljiva činjenica, a dogodila se i meni kao piscu i sociologu: kada jednom počneš odlaziti u inozemstvo, to izoštava tvoj politički osjećaj i postaješ "političkiji" pojedinac.

MB: Taj mi je projekt bio važan jer je rasvjetlio moj odnos s ljudima koji su tamo živjeli, pomagao mi je da odredim vlastito stajalište. Razgovori s ljudima koji su dimili kobasice bili su mi prilika da saznam njihove ponekad vrlo ozbiljne probleme... a u to vrijeme nije bio puno solucija za rješenje krize. Nakon projekta neki su ljudi govorili o meni kao o "slikaru". Stekao sam određeni identitet u susjedstvu.

Vjerujem da je iskustvo toga projekta bilo osnova

za društveno-kulturni projekt *cARTier* koji sam pokrenuo desetak godina kasnije u udruženju Vector. Oslikavši vanjske zidove nekoliko stambenih zgrada u četvrti Tătărași u lašju, moji kolege i ja pokušali smo promijeniti mentalitet ljudi, potaknuti ih da preuzmu odgovornost za javni prostor. Drugim riječima, pokušali smo dobiti pozitivne društvene rezultate koristeći umjetničke metode.

DL: Da si ga zamislio kao vodič sam po sebi, ne kao umjetnički projekt, misliš li da bi se prodavao? Pod pretpostavkom da je bio legalan, naravno...

MB: Ne vjerujem da bi bio legalan, budući da je ohrabriva na kršenje imigracijskih zakona... Stoga ne bi bio unosan. Morao sam uživjet iznova objasnjavati da je to umjetnički projekt... da umjetnost ima pravo biti na granici zakona i kritizirati sistem. Zapravo, zamislio sam taj vodič kao znak solidarnosti s mladim ljudima iz Rumunjske koji u vlastitoj zemlji nisu mogli naći svoje mjesto i koji su poduzeli velik rizik da stignu u inozemstvo i učine nešto sa sobom. Rekao bih da je tragedija dvoje mladih ilegalnih imigranata koje je tajvanski kapetan broda Maersk Dubai 1996. bacio preko palube simbol očajničkih 1990-ih koji su usjedile nakon mračnih 1980-ih kojima je dominirala komunistička diktatura...

DL: Vratimo se smjeru našeg razgovora: koji su momenti bili presudni da osjetiš da ideš u pravom smjeru i da si razvio svoju umjetničku viziju?

MB: Eskperimenti koje sam kao student sâm pro-

vodio igrali su važnu ulogu u definiranju mog senzibilitetu u odnosu na projekte koji su uključivali društvenu praksu i interakciju s ljudima. Ni-malo slučajno, kao student sam izveo nekoliko performansa kojima su mi pomogli da dokučim svoje vlastite resurse i umjetničke sposobnosti. Čita-

jući i gledajući sve više i više, postao sam svjestan činjenice da postupno uključujem društvenu praksu u svoje projekte. Kroz govorne perfor-

mance i projekte izdržljivosti u kojima sam testirao svoje fizičke granice pridao sam svojim rado-vima političku dimenziju. U performansu izvedenom u Chișinău 1999. godine, kada okrenut prema zidu i bez pauze čitam sve riječi iz rječnika ru-

munjskog jezika, želio sam istaknuti paradoks moldavskog jezika, koji zapravo ne postoji budući da je identičan rumunjskom; njegova je jedina svrha da služi kao diverzija proruskim vlastima u Chișinău.

Nakon 2000., otkad više putujem i koristim se umjetničkim rezidencijalnim programima, imao sam priliku da se na neko vrijeme "iskopčam" iz rumunske situacije te da rekontekstualiziram ono što sam kao umjetnik postigao. Upravo mi je tada postala jasna moja umjetnička praksa orijentirana na društveno i kritičko političko mišljenje.

DL: U četvrti Alexandru cel Bun stvorio si zapravo stanoviti model društvenosti za ljudi koji su, okupljeni u komunističkim stambenim zgradama, imali slabe društvene odnose. Uz pomoć sprava za dimljenje stvorio si kontekst i novi prostor društvenosti, prijatan, prijateljski prostor.

DL: To je vrlo zanimljiva činjenica, a dogodila se i meni kao piscu i sociologu: kada jednom počneš odlaziti u inozemstvo, to izoštava tvoj politički osjećaj i postaješ "političkiji" pojedinac.

MB: Taj mi je projekt bio važan jer je rasvjetlio moj odnos s ljudima koji su tamo živjeli, pomagao mi je da odredim vlastito stajalište. Razgovori s ljudima koji su dimili kobasice bili su mi prilika da saznam njihove ponekad vrlo ozbiljne probleme... a u to vrijeme nije bio puno solucija za rješenje krize. Nakon projekta neki su ljudi govorili o meni kao o "slikaru". Stekao sam određeni identitet u susjedstvu.

Vjerujem da je iskustvo toga projekta bilo osnova za društveno-kulturni projekt *cARTier* koji sam pokrenuo desetak godina kasnije u udruženju Vector. Oslikavši vanjske zidove nekoliko stambenih zgrada u četvrti Tătărași u lašju, moji kolege i ja pokušali smo promijeniti mentalitet ljudi, potaknuti ih da preuzmu odgovornost za javni prostor. Drugim riječima, pokušali smo dobiti pozitivne društvene rezultate koristeći umjetničke metode.

DL: Da si ga zamislio kao vodič sam po sebi, ne kao umjetnički projekt, misliš li da bi se prodavao? Pod pretpostavkom da je bio legalan, naravno...

MB: Ne vjerujem da bi bio legalan, budući da je ohrabriva na kršenje imigracijskih zakona... Stoga ne bi bio unosan. Morao sam uživjet iznova objasnjavati da je to umjetnički projekt... da umjetnost ima pravo biti na granici zakona i kritizirati sistem. Zapravo, zamislio sam taj vodič kao znak solidarnosti s mladim ljudima iz Rumunjske koji u vlastitoj zemlji nisu mogli naći svoje mjesto i koji su poduzeli velik rizik da stignu u inozemstvo i učine nešto sa sobom. Rekao bih da je tragedija dvoje mladih ilegalnih imigranata koje je tajvanski kapetan broda Maersk Dubai 1996. bacio preko palube simbol očajničkih 1990-ih koji su usjedile nakon mračnih 1980-ih kojima je dominirala komunistička diktatura...

DL: Vratimo se smjeru našeg razgovora: koji su momenti bili presudni da osjetiš da ideš u pravom smjeru i da si razvio svoju umjetničku viziju?

MB: Eskperimenti koje sam kao student sâm pro-

vodio igrali su važnu ulogu u definiranju mog senzibilitetu u odnosu na projekte koji su uključivali društvenu praksu i interakciju s ljudima. Ni-malo slučajno, kao student sam izveo nekoliko performansa kojima su mi pomogli da dokučim svoje vlastite resurse i umjetničke sposobnosti. Čita-

jući i gledajući sve više i više, postao sam svjestan činjenice da postupno uključujem društvenu praksu u svoje projekte. Kroz govorne per-

formance i projekte izdržljivosti u kojima sam testirao svoje fizičke granice pridao sam svojim rado-vima političku dimenziju. U performansu izvedenom u Chișinău 1999. godine, kada okrenut prema zidu i bez pauze čitam sve riječi iz rječnika ru-

munjskog jezika, želio sam istaknuti paradoks moldavskog jezika, koji zapravo ne postoji budući da je identičan rumunjskom; njegova je jedina svrha da služi kao diverzija proruskim vlastima u Chișinău.

Nakon 2000., otkad više putujem i koristim se umjetničkim rezidencijalnim programima, imao sam priliku da se na neko vrijeme "iskopčam" iz rumunske situacije te da rekontekstualiziram ono što sam kao umjetnik postigao. Upravo mi je tada postala jasna moja umjetnička praksa orijentirana na društveno i kritičko političko mišljenje.

DL: To je vrlo zanimljiva činjenica, a dogodila se i meni kao piscu i sociologu: kada jednom počneš odlaziti u inozemstvo, to izoštava tvoj politički osjećaj i postaješ "političkiji" pojedinac.

MB: Taj mi je projekt bio važan jer je rasvjetlio moj odnos s ljudima koji su tamo živjeli, pomagao mi je da odredim vlastito stajalište. Razgovori s ljudima koji su dimili kobasice bili su mi prilika da saznam njihove ponekad vrlo ozbiljne probleme... a u to vrijeme nije bio puno solucija za rješenje krize. Nakon projekta neki su ljudi govorili o meni kao o "slikaru". Stekao sam određeni identitet u susjedstvu.

Vjerujem da je iskustvo toga projekta bilo osnova za društveno-kulturni projekt *cARTier* koji sam pokrenuo desetak godina kasnije u udruženju Vector. Oslikavši vanjske zidove nekoliko stambenih zgrada u četvrti Tătărași u lašju, moji kolege i ja pokušali smo promijeniti mentalitet ljudi, potaknuti ih da preuzmu odgovornost za javni prostor. Drugim riječima, pokušali smo dobiti pozitivne društvene rezultate koristeći umjetničke metode.

DL: Da si ga zamislio kao vodič sam po sebi, ne kao umjetnički projekt, misliš li da bi se prodavao? Pod pretpostavkom da je bio legalan, naravno...

MB: Ne vjerujem da bi bio legalan, budući da je ohrabriva na kršenje imigracijskih zakona... Stoga ne bi bio unosan. Morao sam uživjet iznova objasnjavati da je to umjetnički projekt... da umjetnost ima pravo biti na granici zakona i kritizirati sistem. Zapravo, zamislio sam taj vodič kao znak solidarnosti s mladim ljudima iz Rumunjske koji u vlastitoj zemlji nisu mogli naći svoje mjesto i koji su poduzeli velik rizik da stignu u inozemstvo i učine nešto sa sobom. Rekao bih da je tragedija dvoje mladih ilegalnih imigranata koje je tajvanski kapetan broda Maersk Dubai 1996. bacio preko palube simbol očajničkih 1990-ih koji su usjedile nakon mračnih 1980-ih kojima je dominirala komunistička diktatura...

DL: How did your own artistic vision and attitude change from the older project involving the devices for smoking pork meat to the more recent Traveling Guide for the illegal immigrants in England? How do you relate to your own artistic itinerary?

MB: Yes, that's the truth. These projects determine us to go beyond the "social routine" and take off through art, at least for a short time, the "tight social clothing" that we're wearing virtually all the time. In comparison with the Western societies, where the degrees of social freedom are well defined, in our post-communist society you still have all sorts of freedom degrees, which afford you the possibility to be a "social outlaw".

MB: The project involving the smoking devices placed at Christmas time in the workers' neighborhood Alexandru cel Bun in laš, my colleagues and I were trying to change the mentalities of the people, to make them take responsibility for the public space. In other words, we were trying to get positive social results through employing artistic means.

MB: I don't think it would have been legal, as it was encouraging the breaking of the immigration laws... Therefore, it wouldn't have been lucrative. I had to explain over and over that it was an artistic project... that art had the right to be on the verge of the law and to criticize the system. In fact, I had conceived this guide as a sign of solidarity with the Romanian young people who couldn't find their place in their own country and who were taking great risks to get abroad and make something of themselves. I would say that the tragedy of the two young illegal immigrants that were thrown overboard in 1996 by the Taiwanese captain of the ship Maersk Dubai is a symbol of the desperate '90s following the dark '80s dominated by the communist dictatorship...

laš, March 3rd 2007

art possible. Within the Romanian context, there isn't a well-structured mechanism yet, and the artists are as weightless as they are hungry. Many of them cannot cope with the situation more than a few years, and after that they give up and go work in advertising or in the media in order to survive. As for those who manage to resist and go on doing non-commercial artistic projects, sometimes even using video or digital technology, I think they have a very clear political standpoint.

DL: In the project of the smoking devices I see in fact a sympathetic attitude, a fellowship with the unemployed in the neighborhood ...

MB: That's true. The *Alexandru cel Bun* project is a sad one, which reflects also the tough period that my family was going through at that time.

DL: In the *Alexandru cel Bun* neighborhood you created in fact a certain sociability pattern for the people in the building, who, crowded in the communist apartment buildings, had poor social relations. You created through your smoking devices a context and a new sociability space, which was a friendly one.

MB: First of all, because I believe the art field to be a bulwark that proves hard to conquer or buy out by the system. The period that we're now living in Romania is dominated by a primitive hoarding up of capital, when by the side of the road that has been recently asphalted with European money you can see a lot of barefoot people. This gets to me, and I